

(המשך מעמוד 19)

להתווכח עם אנשים בשיטות, להקשב באורך-רוח לדברי הולת. אך אין הוא סובל ביקורת אמיתית מפי מקורביו. שמהאל מרלין, חברו מווחשת וחבר סיעתו בכנסת הראשונה, טוען כי בגין חדל להגיד לו שלום אחרי שמתח עליו ביקורת. הוא התרחק מבגין, וכך עשו רבים מעמיתיו בתקופות השונות. ביגלל סיבה דומה.

הנואם הגדול הוא ההיפך מאדם אוביקטיבי. הוא לא יכול היה להיות נוהג גדול, לולא האמין שכל מילה היוצאת מפיו היא אמת צרופה, בלעדית ומובנת-מאלה. אך הוא יכול להמות לעצמו שהוא איש האוביקטיביות. בגין משוכנע בזה לגמרי.

נתן יליןמור, גם הוא חברו מתקופת הושה, ולאחר מכן מתחרהו כמנהיג לח"י, מספר על כך אנקדוטה משעשעת. ב-1944 נפגש עם בגין במחלת, כדי לדון באפשרויות של שיתוף-פעולה בין אצ"ל ולח"י. שאל יליןמור: "נניח שנקבל את הצעתו וניכנס למיסגרת מאוחדת. מה יקרה אם, בדרך הטבע, יתגלו חילוקי דעות בין שני האיגודים? מי יכריע?"

השיב בגין: "בורר אוביקטיבי".

"ומי יהיה הבורר?" שאל יליןמור.

"אני!" השיב בגין, ברצינות גמולה.

מספר יליןמור: "הופתעתי. כי לא הכרתו בחיי אדם פחות אוביקטיבי ממנו."

הנואם הגדול אינו משכר רק את שומעיו. הוא משתכר גם בעצמו.

אצל בגין ניכר הדבר היטב. אחרי אחד מנאמיו

נימעט כל המאורעות הגדולים בחייו שגין קשורים בנאומים — והיו בין הנאומים שגרמו לתוצאות מרות.

בתקופה שחרש את פולין בנאומיו, ונהנה מעבודתו, נאלץ לא פעם להתנוגד מפני הערות לגלגניות של אחיו, הרצל. המוח המתמטי של האח המבוגר לא יכול היה להשלים עם ההיגיון הריטורי של האח הצעיר: "מנחם, היה שאול, אמור לי, מה אמרת היום? זה דמוגוגיה! יש לזה תוכן?"

בסיפורו מעשר ראשון מתאר הד"ר ישראל אלדד (שייב) את ישיבות מפקד ההגנה, אצ"ל ולח"י, בתקופה הקצרה ובה ישיתפו שלוש המחתרות פעולה במיסגרת "תנועת המרי". אלדד השתתף בהן כאחד מנציגי לח"י: "מנחם הוא כרגיל, הנואם הראשי בפגישות אלה. הוא בא תמיד ונאום מוכן לו. והנאום תמיד חזק. הוא מתחיל תמיד מניתוח המצב הפוליטי, מוציא את המסקנות ומציע את ההצעות. דבריו נמשכים תמיד זמן רב. אך הם בנויים יפה ובהגיון רב."

תיאור דומה מאד נתן אחד האנשים, שהשתתף בפגישת בגיןקארטר: "יש הבדל גדול בין סיגנונות שני האנשים. בגין פותח את דבריו בכל פעם בסקירת עובדות, מסיק את המסקנות ומגיע בסוף להצעות. קארטר מתחיל ישר מן הסוף, מן הצד המעשי. הוא מניח שבני-ישיבו התכוננו לשיחה ומצויים בעובדות וברקע, ושאינו צורך לפרט אותם."

ארתור קסטלר, שהאזין לנאומיו הראשונים של בגין כשזה יצא מן המחתרת, מותח עליהם בסיפור הבטחה והנשמה ביקורת, המוכיחה את ביקורת האח: "האונתי לנאומי הפומבי הראשון של בגין בתל-אביב, באולם קולנוע תחת כיפת-השמיים, כשאלפים מצטופפים ברחו-

20% ממנו יימסרו ליחידות-אצ"ל העצמאיות בירושלים (מכיוון שירושלים לא סופחה או רשמית למדינה, עדיין פעלו בה כוחות אצ"ל ולח"י כיחידות עצמאיות). את שאר ה-80% תבע בגין ליעד ליחידות אצ"ל שהצטרפו לצבא. גלילי סירב.

הייל קוק, איש הוועד האמריקאי ששלח את האוניה, שבא להתייעצות עם בגין, התנגד בחריפות להצעה זו. "אתם יוצרים תקדים מסוכן," טען בהתרגשות. "אתם מספקים אמתלה להפלייה בין יחידות אצ"ל ויחידות ההגנה כצבא. זה יתן אחר-כך להגנה תירוץ שלא לציד את יחידות אצ"ל בנושק שהיא תקבל. אונחנו צריכים למסור את הנושק לצבא, ולתבוע שיוויון בין כל היחידות."

בגין, יעקב מרידור וחיים לגדא, שנכחו בהתייעצות, שוכנעו. בגין צילצל שוב לגלילי והודיע לו: "התייעצנו עם החבריים. שגיננו. אונחנו מסכימים ש-20% יימסרו ליחידות אצ"ל בירושלים, ו שאר ה-80% ימסרו למחסני הצבא. שיחלק אותם לפי הצרכים בין כל היחידות."

ואז הוסיף בגין, לדבריו עדיהשמיטה, תנאי מזור: "כאירכות של אצ"ל ינאם לפני כל יחידה שתקבל את הנושק, ויודיע לה שהנושק הובא עדידי אצ"ל."

יתכן שתנאי זה הכריע את הכף אצל בן-גוריון, שישנא את בגין, באותה תקופה, שינאה עזה. על כל פנים — בגין לא זכה לשאת את הנאום המיוחד לפני יחידות צה"ל. אחרי אולטימטום של 10 דקות פתחו אנשי ההגנה באש על אנשי-אצ"ל שהיו השופים בחוף הפתוח. בין ארגוני התחמושת. בגין, שבא עם מרידור לחוף כדי לנאום במיסדר של באי-האוניה, עלה על האוניה, וזו הסלינה

זאב ז'בוטינסקי מקדש דגל בית"ר בויסדר של סניף בית"ר בבולין (1938)

הגדולים בכנסת הוא רגיל לרדת מן הדוכן, לשבת במשך כמה דקות מטעמי נימוס. אחר-כך הוא יוצא החוצה, פוסע אנה ואנה במיסדרון, מקבל בחיך צנוע את הברכות הממטרות עליו מפי ידידים ויריבים. עיניו מצועפות ברגעים אלה, ואין הוא מוכן לשיחה רצינית. כעבור חצי-שעה עד שעה הוא חוזר לתפקד כרגיל.

יתכן שזוהי הסכנה הגדולה ביותר הפוטנה באופיו של הנואם הגדול: שהוא נזקק לנאומיו, כשם שנרקומאן נזקק זסם המשכר. ומאחר שהנאום הגדול זקוק לחומר דרמאטי, שיחשמו את השומעים, עזר המדינאיהנואם לעשות מעשים שתכליתם להאימורעת אינה אלא אפי פקת חומר כזה.

התלהבות וחרוץ-אף

אפשר לתמצת את פעילותו של מנחם בגין כראשי הממשלה בנאומים הגדולים שישנא — הנואם הגדול שהשימע בהוודע תוצאות הבחירות, הנואם בקדום על "אלוני-מורת רבים", הנואם בבית הלבן, הנואם לפני היהודים בניו-יורק, הנואם בעת הסעודה לכבוד סידור ואסו בבניין הכנסת.

למעשה ניתן לתאר את כל חייו של בגין כרכס-הרים, שפיסגותיו מורכבות מנאומים — החל בנאום שנשא כשהיה בן 13, ומעל שולחן בפארק בברסט-ליטובסק, לכבוד ל"ג בעומר. היהודים מתאו לו כפיים — ומאו מלוות מחיאות-הכפיים את דרכו בתיים, גם כשהמתחת גורה עליו ארבע שנים של אום, לא חדל מלנאום. הכרוזים ועיתוני-הקיר של אצ"ל לא היו אלא נאומים בכתב של מנחם בגין, שכתב כימעט את כולם בעצמו, ושסיגנונו הריטורי מבצבץ מתוך כל שורה בהם.

בות העל גנות הבתים מסביב. היה זה נאום מאכזב — ריטוריקה רגשנית ללא תוכנית קונסטרוקטיבית. "ישנם זמנים שבהם יש לדחוף את עגלת ההיסטוריה בהתלהבות עיוורת ובהרוץ-אף; אך מייד, כשעוברים על פני הגבשושית, יש לסקור את הנוף בעיניים פקוחות."

נשק או נאום

אחת מנקודות-ההיפנה בחייו של בגין, פרשת אלטלינה, קשורה בשלושה נאומים — שניים שלא נישאו, ואחד שנישא.

עד היום אופפת תעלומה את השלבים הי אחרונים של המשא-והמתן בין בגין ובן-גוריון עד גורל האוניה. באיזשהו מקום לאורך הדרך אירע קצר, מיקרי או מכוון. לפחות לפי גירסה אחת, היה קצר זה קשור בנאום.

לפי תיאורו של עד שהיה במרכז האירועים, התנהל עדיין משא-ומתן טלפוני בין בגין וישראל גלילי, כאשר האוניה עמדה מול כפרייתקין, ואנשי אצ"ל החלו פורקים את כמויות-הנושק הגדולות שהתבאו בביטנה.

מנחם בגין חשש מבוא האוניה. תחילה ביקש למנוע את הפלגתה מן הנמל הצרפתי. שנסתבר לו שהאוניה כבר יצאה, ביקש להסיח אותה לגמל יוגוסלבי. אך גם דבר זה לא הצליח. האוניה הגיעה אל חוף תאריץ. היא היתה צריכה לעגון מול רחוב פרישמן בתל-אביב, אך בשלוח, בפקדת ההגנה, לכפרייתקין. שם הוקף החוף בכתחות הפלמי"ה.

בגין הסכים למסור את הנושק לצבא. אך בתנאי ש-

* קולנוע גוריינה, ברח' בן-יהודה, שנהרס מאז.

לתל-אביב, לנקודה שהיתה יעדה המקורי: מול רחוב פרישמן.

..נאום הנכ"ן

על הנואם השני מספר ישראל אלדד בסיפורו. גם הוא מתח ביקורת על אמנתו העיוורת של בגין בכוח הנאום.

"כאשר הודיענו הרמקולים (שעברו בתל-אביב) על הנואם שהוא (בגין) יישא מעל סיפון האוניה מול רחוב פרישמן, היתה תגובתי הראשונה הקצרה: 'הצגה! ולא ידעתי, כמובן, שעתידה הצגה זו ליהסן טרגדיה. גם כישרון ריטורי גדול חייב לנהוג חיפסון בעצמו, ודעת את הנסיבות בהן כדאי לנצור. נאום מעל סיפון נושא-נושק נראה לי כביטוי אותה חולשה לראוה. יתר על כן, עצם עלותו לאוניה נראתה בעיני תיאטרלית..."

"ההצגה בשעה ארבע אחרי הצהריים, על שפת-הים, לא נתקיימה. במקומה באה...פקודת-האש לעבר האוניה. אני משער שהנאום שתוכן היה חריף מאד, תקיף מאד, משכנע מאד. ודאי פי כמה מהנאום שלאחר האסון... אך אני מניח שישום שכל מעשי-תועלתי לא היה באזעקת-ההמונים להתאזין לנאום.

אילו באמת היתה כוונה לכבוש את העיר — היה עוד היגיון משוה בזה, אך מכיוון שכוונה זו לצערי הרב (ההדגשה של אלדד) לא היתה, וגם תועלת מעשית לבני הורדת הנושק לא היתה בזה, אניני יכול להשתחרר מהרושם שהנימוק המכריע היה מהיסוד התצוגתי-תאפכי טואלי שבדבר. הנואם שלאחר האסון", כפי שכינתו אלדד, היה, אולי,